

MERDÂVÎ, Yûsuf b. Muhammed

(يوسف بن محمد المرداوي)

Ebû'l-Mehâsin Cemâlüddîn Yûsuf
b. Muhammed b. Abdillâh el-Merdâvî
(ö. 769/1367)

Hanbelî fakihi, kâdilkudât.

Yaklaşık 700 (1301) yılında Dimaşk'ta doğdu. Ebû Bekir İbn Abdüddâim, Kâdilkudât Takıyyüddin Süleyman b. Hamza, Şemseddin İbn Müsellem, Fâtıma bint Abdurrahman el-Ferrâ, Hediye bint Asker ve Necmeddin el-Kuhfâzî gibi hocalardan hadis, fıkıh, usul ve Arap diliyle ilgili dersler aldı. Tahsilini tamamladıktan sonra el-Câmiu'l-Muzafferî'de ders okuttu ve fetva vermeye başladı. Talebeleri arasında damadı Şemseddin İbn Müflih'in adı anılmaktadır. Kadî Alâeddin İbnü'l-Müneccâ'nın Ramazan 750'de (Kasım 1349) ölümü üzerine Şam Hanbelî kadısı (kâdilkudât) oldu ve bu görevini Ramazan 767 (Mayıs 1366) tarihine kadar sürdürdü. Öğrencilere karşı yumuşak, idarecilere karşı sert tavırlarıyla tanınan Merdâvî'nin giyim kuşam gibi bazı hususlarda sıra dışı davranışlar sergilediği kaydedilir. Merdâvî 8 Rebîülevvel 769'da (2 Kasım 1367) Sâlihiye'de vefat etti ve Kâsiyûn Mezarlığı'nda Muvaffakuddin İbn Kudâme'nin türbesine gömüldü.

Eserleri. 1. *el-Vâzihu'l-celî fi nakẓi hûkmi İbn Kâdi'l-Cebel el-Hanbelî*. Merdâvî bu eserini, Hanbelî âlimi İbn Kâdi'l-Cebel'in *el-Münâkale ve'l-istibdâl bi'l-evkâf* adlı eserinde belirttiği, harap olmamış vakıfların satılamayacağına dair görüşlerine reddiye olarak yazmış ve herhangi bir maslahat sebebiyle vakfın satışının câiz olacağını savunmuştur (nşr. Muhammed Süleyman el-Eşkar, Küveyt 1409/1989; *Mecmû' fi'l-münâkale ve'l-istibdâl bi'l-evkâf* içinde). 2. *Kifâyetü'l-müstakni' fi edilleti'l-Mukni'*. İbn Kudâme'nin *el-Mukni'*nin şerhi niteliğindeki olan eser kaynaklarda *Ehâdisü'l-ahkâm*, *Muhtaşaru Ehâdisi'l-ahkâm* ve *el-İntişâr* adlarıyla da anılmaktadır (nşr. Abdullah b. Muhammed b. Âyid ez-Zehrânî [yüksek lisans tezi, I-III, 1411/1990], Câmîatü Ümmi'l-kurâ külliyyetü's-şerîa, Mekke).

BİBLİYOGRAFYA :

Yûsuf b. Muhammed el-Merdâvî, *el-Vâzihu'l-celî fi nakẓi hûkmi İbn Kâdi'l-Cebel el-Hanbelî* (*Mecmû' fi'l-münâkale ve'l-istibdâl bi'l-evkâf* içinde, nşr. M. Süleyman el-Eşkar), Küveyt 1409/1989, s. 125-136; İbn Kâdi'l-Cebel, *el-Münâkale ve'l-istibdâl bi'l-evkâf* (a.e. için-

de), s. 47-48; Zehebî, *el-Mu'cemû'l-muhtaş* (nşr. M. Habîb el-Hile), Taîf 1408/1988, s. 301; İbn Hacer, *ed-Dürrerü'l-kâmine*, IV, 470; İbnü'l-İrâkî, *ez-Zeyl 'ale'l-İber* (nşr. Sâlih Mehdî Abbas), Beyrut 1409/1989, I, 100, 193, 244-245; II, 294-295; Burhâneddin İbn Müflih, *el-Makşadü'l-erşed* (nşr. Abdurrahman b. Süleyman el-Useymin), Riyad 1410/1990, III, 145-147; Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-lâmi'*, X, 332; Nuaymî, *ed-Dâris fi târihi'l-medâris* (nşr. Ca'fer el-Hasenî), Dimaşk 1370/1951, II, 42-43; Ebû'l-Yûmn el-Ueymî, *el-Menhecû'l-ahmed* (nşr. Abdülkâdir el-Arnaût – Hasan İsmâil Merve), Beyrut 1997, V, 128-130; a.mlf., *ed-Dürrü'l-munaşşad fi zikri aşâbi'l-İmâm Ahmed* (nşr. Abdurrahman b. Süleyman el-Useymin), Kahire 1412/1992, II, 542; İbn Tolun, *el-Kalâ'idü'l-cevheriyye fi târihi's-Sâlihiyye* (nşr. Muhammed Ahmed Dehmân), Dimaşk 1401/1981, II, 494-496; İbn Humejd, *es-Sühubü'l-vâbile 'alâ darâ'ihi'l-Hanâbile* (nşr. Bekir b. Abdullah Ebû Zeyd – Abdurrahman b. Süleyman el-Useymin), Beyrut 1416/1996, III, 1177-1179.

FERHAT KOCA

MERDÂVÎC b. ZİYÂR

(مرداويج بن زيار)

Ebû'l-Haccâc Merdâvîc b. Ziyâr
b. Verdânşâh el-Cilî
(ö. 323/935)Ziyârî hânedanının kurucusu
ve ilk hükümdarı
(928-935).

Baba tarafından Ârî kökenli Gilliler'in (Cilî) Dâhil bölgesinde yaşayan asil bir koluna, anne tarafından Rûyân ispehbedlerine mensuptur. Zamanın diğer hânedanları gibi Ziyârîler de sonraları, İslâm öncesi tanınmış bir nesebe bağlanmak isteğiyle Ziyâr'ın babası Verdânşâh'ın Sâsânî İmparatoru Hüsrev zamanında Gîlân kralı olan Argûş Ferhâdân'ın soyundan geldiğini iddia etmiştir.

Zeydî Hükümdarı Hasan el-Utrûş'un (914-917) ardından çıkan iç savaşlar esnasında Taberistan'ı ele geçirmek isteyen Esfâr b. Şireveyh, o sıralarda Sâmânîler'in yanında bulunan Merdâvîc b. Ziyâr'dan hizmetine girmesini istedi. Böylece Esfâr'ın ordu kumandanı olan Merdâvîc (315/927) Taberistan'a yürüdü ve Rey'den gelen Dâî Hasan b. Kâsım'ı Âmül yakınında yenerek öldürdü (316/928). Esfâr ile Merdâvîc, Taberistan'ın büyük bir kısmını işgal ettikten sonra arkasından Rey, Kazvin, Zencan, Ebher, Kum ve Kerec gibi diğer bazı Cibâl vilâyetlerini zaptettiler. Aynı yıl içerisinde Merdâvîc, Esfâr'ın halka aşırı şekilde zulmetmesinin yol açtığı tepkiyi kendi lehine değerlendirerek Zencân'da bağımsızlığını ilân etti ve Esfâr'ı Kazvin'den uzaklaştırıp (muhtemelen

319'da da [931] ortadan kaldırıp) tahtını ele geçirdi. Daha sonra Güneybatı İran'daki Abbâsî halifelîği topraklarına hâkim olmak için girişimde bulundu ve Halife Muktedir-Billâh'ın gönderdiği orduyu Hemedan'da mağlûp ederek Dinever, Karmîsîn (Kırmanşah) ve İsfahan'a hâkim oldu (319/931). Ardından Halife Muktedir-Billâh'a elçi yollayıp bu toprakların mukâtaa yoluyla kendisine verilmesini istedi. Yaptığı teklif bazı şartlarla kabul edildi ve halife onun hâkimiyetini onaylayıp hil'at ve bayrak gönderdi. Bu önemli başarlardan cesaret alan Merdâvîc 321 (933) yılında Deylemlî lider Mâkân b. Kâkî'nin üzerine yürüdü ve onu yenerek Taberistan'ın geri kalan kısımlarını ve Cürcân'ı ele geçirdi. Bunun üzerine, kısa bir süre sonra Büveyhî Devleti'ni kuracak olan Ebû'l-Hasan Ali b. Büveyh ile (İmâdüddevele) kardeşi Ebû Ali Hasan (Rûknüddevele), Mâkân b. Kâkî'nin ordusundan ayrılıp Merdâvîc'in hizmetine girdiler. Aynı yıl Merdâvîc, Sâmânî Emîri Nasr b. Ahmed kendisine karşı harekete geçince Rey'in elinde kalması şartıyla Cürcân'ı ona bırakmayı ve yıllık vergi ödemeyi kabul etti (İbnü'l-Esîr, VIII, 263).

Merdâvîc Sâmânîler'le uğraşırken Kerec'e vali tayin ettiği Ebû'l-Hasan Ali b. Büveyh halifeye bağlı Fars bölgesine hâkim olarak Şîraz'a yerleşip müstakil hareket etmeye başladı (322/934). Bunun üzerine Merdâvîc Rey'den İsfahan'a geldi ve Hûzistan'ı ele geçirmek için buraya bir ordu gönderdi. Merdâvîc'in amacı Ali b. Büveyh'in Irak'a geçip halifeyle buluşmasını engellemek ve onu Hûzistan'daki askerleriyle kendi kuvvetleri arasında sıkıştırarak etkisiz hale getirmektir. Râm-hûrmûz'e giren Merdâvîc'in kuvvetleri Abbâsî kumandanı Yâkût'u yenip bölgenin merkezi Ahvaz'ı ele geçirdi (Şevval 322 / Eylül - Ekim 934). Fakat Ali b. Büveyh, Merdâvîc'in Ahvaz'ı ele geçirdiğini duyunca tehlikeyi anladı ve onun adına hutbe okutup kendisini metbû tanıdı; yıllık vergi ödemeyi kabul ettiği gibi ayrıca teminat olarak kardeşi Ebû Ali el-Hasan'ı da İsfahan'a rehin gönderdi.

Merdâvîc Rebîülevvel 323'te (Şubat 935) İsfahan'da, eski İran bayramlarından Sezak'ın kutlanması sırasında hizmetinde bulunan bir grup Türk askeri tarafından öldürüldü. Suikastın düzenlenmesinde onun, ordusunda sayıları 4000'i geçen Türkler'e karşı son derece kötü davranmasının, birçoklarını öldürtüp (Ebû Bekir es-Sûlî, s. 20, 62; Mes'ûdî, IV, 382; İbn Miskeveyh, I, 313; Gerdîzî, s. 22-23) kendi-

lerini Deylemli ve Gılli askerleri korumak için savaşlarda ön saflara yerleştirmesinin etkili olduğu rivayet edilmektedir (Ebû Bekir es-Sûlî, s. 62). Suikastta yer alanlar arasında sonraki yıllarda Bağdat'ta emîr-ü'l-ümerâ olan Tüzün ve Beckem'in de bulunduğu belirtilmektedir (a.g.e., s. 20, 62; Mes'ûdî, IV, 383; İbn Miskeveyh, I, 315; Gerdîzî, s. 23; Muhammed b. Abdülmelik el-Hemedânî, XI, 297; İbnü'l-Esir, VIII, 301). Merdâvîc'in katlinin hilâfet sarayında planlandığına dair söylenenler ise İbn Miskeveyh'in de belirttiği gibi büyük bir ihtimalle uydurmadır (*Tecâribü'l-ümem*, I, 310).

Başarılı bir kumandan ve fırsatları değerlendirilmesini bilen bir lider olan Merdâvîc özellikle Deylemli askerler üzerinde ciddi bir otorite kurmuş ve onları kendisine bağlamayı başarak (a.g.e., I, 316) Deylem'deki hâkimiyetini Güney İran'a kadar genişletmiştir. Bir ara Rey'de iken Dâî Ebû Hâtîm er-Râzî'nin tesiriyle İsmâîlîliği benimsemişse de daha sonra bundan vazgeçmiş ve İsmâîlîler'i şiddetle tenkit etmiştir (Güner, s. 187; Stern, *BSOAS*, XXIII [1960], s. 65-66). Merdâvîc'in Abbâsî karşıtlığının arkasında Zeydî-Şîa kültürünün etkisinden çok Deylemliler'in IV. (X.) yüzyıla kadar İslâm'a girmemeleri sebebiyle eski İran'a ve onun ihtişamına dair bilinçlerinin canlı kalmasının rol oynadığını söylemek gerekir. Bununla beraber Merdâvîc iktidarını kurarken gerçekçi bir politika uygulayarak Abbâsî hilâfetini tanımış ve sikkelerinde halifelerin ismine yer vermiştir. Çağdaşları tarafından son derece gaddar bir kişi olarak nitelendirilen Merdâvîc'in Cibâl vilâyetlerinin zaptı sırasında binlerce insanı öldürttüğü söylenmektedir (Mes'ûdî, IV, 379, 380, 381; İbn Miskeveyh, I, 379). Gerek çağdaşı olan gerek daha sonra gelen tarihçiler, onun Abbâsî hilâfetini yıkıp eski İran Devleti'ni canlandırmak için planlar yaptığını yazmaktadır. Fakat âni ölümü hayallerinin de sonu olmuştur. Onun ölümü, Bağdat Abbâsî sarayında inşad edilen bir şiirde Mecûsîlik ateşinin sönmesi şeklinde değerlendirilmiştir (Ebû Bekir es-Sûlî, s. 22).

Merdâvîc, uzun sayılmayacak iktidarı süresinde yoğun bir askerî faaliyet içinde bulunduğundan ilim ve kültürle fazla ilgilenememişse de Ebû Bekir er-Râzî ile İsmâîlî âlimlerinden Ebû Hâtîm er-Râzî arasındaki meşhur tartışmanın Rey'de Merdâvîc'in huzurunda yapıldığı rivayet edilir (Güner, s. 187; Stern, *BSOAS*, XXIII [1960], s. 65-66). Merdâvîc'den sonra kardeşi Veşmgîr ve bunun soyundan gelen-

ler Ziyârî hânedanını Hazar denizi bölgesinde bir güç olarak tutmaya devam ettiler.

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû Bekir es-Sûlî, *Aẖbârü'r-Râzî-Billâh ve'l-Müttakî-Lillâh* (nşr. J. H. Dunne), Beyrut 1403/1983, s. 20, 22, 62; Mes'ûdî, *Mürûcû'z-zeẖeb* (Abdülhamîd), IV, 374-375, 377, 378, 379, 380-381, 382, 383; Ebû Ali et-Tenûhî, *Nişvârü'l-muḥâḍara* (nşr. Abbûd eş-Şâlecî), Kahire 1391/1971, I, 322-324; İbn Miskeveyh, *Tecâribü'l-ümem*, I, 161, 162, 213, 228-229, 275, 276-277, 279, 280, 283, 296, 297, 299, 301-302, 310, 313, 315, 316, 317, 318, 379; Gerdîzî, *Zeynû'l-aḥbâr*, [baskı yeri yok] 1327, s. 22-23; Hilâl b. Muhassın es-Sâbî, *el-Müntezze' mine'l-Kitâbi't-Tâcî* (*Aẖbârü e'immeti'z-Zeydiyye* içinde, nşr. W. Madelung), Beyrut 1987, s. 14, 15, 36, 37, 38-39; Muhammed b. Abdülmelik el-Hemedânî, *Tekmiletu Târihi't-Taberî* (Taberî, *Târih* [Ebû'l-Fazl] içinde), XI, 251, 252, 265, 269, 292, 293, 294, 297; İbn İsfendiyâr, *Târih-i Taberistân: An Abridged Translation of the History of Tabaristân* (trc. E. G. Browne), Leiden-London 1905, s. 205, 214, 215, 216; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, VIII, 175-176, 189-190, 192, 193-194, 197-198, 211, 227, 229, 246-247, 263, 268, 269, 270, 275, 285-286, 298, 301, 302; Zahîr-üddin-i Mar'âşî, *Târih-i Taberistân ve Rüyân ve Mâzenderân* (nşr. M. Hüseyin Tesbîhî), Tahran 1345 hş./1996, s. 68 vd.; W. Madelung, "Minor Dynasties of Northern Iran", *CHIr*, IV, 209-212; a.m.f., "Abû Ishâq al-Sâbî on the Alids of Tabaristân and Gilân", *JNES*, XXVI (1967), s. 39, 40-41, 43-44; a.m.f., "The Assumption of the Title Shâhânshâh by the Bûyids and 'The Reign of the Daylam (Dawlat Al-Daylam)' I", a.e., XXVIII (1969), s. 86, 87, 88; Ahmet Güner, *Büveyhîler'in Şîi-Sünnî Siyaseti*, İzmir 1999, s. 187; V. Minorsky, "La domination des dailamites", *Publications de la société des études iranniennes et de l'art persan*, sy. 3, Paris 1932, s. 3, 8-9, 10; S. M. Stern, "The Early İsmâ'îlî Missionaries in North-West Persia and in Khorasan and Transoxania", *BSOAS*, XXIII (1960), s. 65-66; a.m.f., "The Coins of Amul", *Numismatic Chronicle*, VII (1967), s. 220-221; M. Nazım, "Merdâvîc", *İA*, VII, 757; C. E. Bosworth, "Mardâwîdj", *IEP* (Ing.), VI, 539.

AHMET GÜNER

MERDEİLER

(bk. CERÂCİME).

MERDUD

(المردود)

Zayıf rivayetleri ifade etmek üzere kullanılan hadis terimi.

Sözlükte "reddedilmiş" anlamına gelen *merdûd* kelimesi, terim olarak "senedinde kopukluk bulunması veya râvilerinden birinin ya da birkaçının zayıf olması gibi sebeplerden dolayı sağlam olmama ihtimali yüksek rivayet" mânasında kullanil-

maktadır. "Sahih ve hasen hadisin özelliklerini taşımayan rivayet" diye de tarif edilmiştir. Makbul hadisin karştı olan merdud reddedilmesi gereken bütün zayıf hadis çeşitlerini ifade etmektedir. Birbirine muhalif iki hadisten tercihe şayan görülmeyeni gösteren şâz ve münker terimleriyle birlikte "merdud şâz" ve "merdud münker" şeklinde kullanıldığı da görülmektedir.

Merdud kelimesi, bir hadis çeşidi olarak ortaya çıkmadan önce de aynı kökten gelen başka tabirlerle birlikte cerh lafzı olarak kullanılmıştır. Ebû Hâtîm'in naklettiğine göre Fellâs, Ömer b. Riyâh el-Abdî'nin güvenilir bir kişi olmadığını ifade etmek için "hüve reddûn = O merdudur" demiştir (İbn Hacer el-Askalânî, *Tehzîbü't-Tehzîb*, VII, 393). Çok yaygın olmamakla birlikte bu kökten "rudde hadîsü-hû = Hadisi reddolunmuştur"; "reddû hadîsehû = Hadisini reddetmişlerdir" ve "merdûdül-hadîs = Hadisi reddedilmiştir" şeklinde değişik cerh lafızları ortaya çıkmış ve IV-VI. (X-XII.) yüzyıllarda kullanılmıştır. Râmhürmüzî, Hâkim en-Nisâbü'rî ve Hatîb el-Bağdâdî gibi mütekaddimîn hadis usulcülerıyla onlardan sonra gelen İbnü's-Salâh, Nevevî, Ebû'l-Fidâ İbn Kesîr ve Zeynüddin el-İrâkî gibi usul âlimlerinin eserlerinde merdud teriminin geçmemesine karşılık İbn Hacer el-Askalânî'nin hadisleri taksim ederken ona yer vermesi, merdudu hadis çeşidi olarak ilk defa onun kullandığını ve daha sonra yaygınlaştığını göstermektedir. İbn Hacer, yaptığı taksimde mütevâtîr dışında kalan haberleri makbul ve merdud olmak üzere ikiye ayırmış, sahih hadislerle makbul, herhangi bir illet sebebiyle zayıf sayılan hadislerle de merdud ismini vermiş, bununla bütün zayıf hadis çeşitlerini kastetmiştir (*Nüzhetü'n-nazar*, s. 47, 77 vd.). Buna göre senedinden bir veya birkaç râvisi düşen muallak, münkatî', mu'dal, mürsel, müdelles gibi hadislerle râvilerinden birinin veya birkaçının ahlâkî ve dinî kusurları (adâlet) ya da zabt yönünden cerhedilmeleri neticesinde ortaya çıkan metrûk, münker, muallal, müdrec, maklûb, muztarib, musahhaf ve muharref gibi zayıf hadis çeşitlerinin tamamı merdudun kapsamına girmektedir.

Bu terimin kapsamına dahil edilen zayıf hadis çeşitlerinin sayısı hakkında farklı rakamlar ortaya atılmış, İbn Hibbân'a dayanarak İbnü's-Salâh bunların kırk dokuz kısım ('*Ulûmü'l-hadîs*, s. 41), Zeynüddin el-İrâkî kırk iki kısım (*Fethu'l-muḡîs*, s. 49-51) olduğunu söylemiş, bu sayıyı altmış